

Pred osamnaest godina donesen je Stabilizacijski program kojeg sam nakon stanovitog vremena počeo nazivati Antiinflacijskim programom. Nakon hiperinflacije od tridesetak posto mjesečno, ispravno, pristupilo se šok terapiji i tečaj tadašnje njemačke marke fiksiran je za četiri četvorke – njemačka marka = 4,444 hrvatska dinara. To je, prema izjavama tadašnjih predstavnika vlasti, trebao biti početak. Već je slijedeće godine valjalo pokrenuti razvoj i tako u uvjetima tvrdog budžetskog ograničenja pokrenuti razvoj. Danas znamo da se to nije dogodilo i otuda moje „prekrštavanje“ Stabilizacijskog u Antiinflacijski program.

Pogledajmo što se je tijekom proteklih osamnaest godina događalo:

1995. godine hrvatska je nakon gotovo uravnotežene robne razmjene s inozemstvom ostvarila deficit na računu robne razmjene s inozemstvom od 3.260 milijuna dolara koji je potom iz godine u godinu bivao veći. Razlog naglom pogoršanju salda robne razmjene s inozemstvom valja tražiti u fiksnom tečaju kune u odnosu na tadašnju njemačku marku.

1997. godine Hrvatska ostvaruje rekordan deficit na tekućem računu platne bilance od 12,5% BDP-a, a na računu robne razmjene s inozemstvom preko dvadeset posto BDP-a. Razlog ovom dramatično visokom deficitu nalazim prvenstveno u „eksplozivnom uvozu“ zbog primjene PDV-a od 1. siječnja 1998. godine.

1998. godine uveden je PDV po jedinstvenoj stopi od 22%. Tada se je, krivo, tvrdilo da se radi o ekvivalentnoj poreznoj stopi. Iako sam na specifičnosti PDV-a u odnosu na porez na promet u

maloprodaji ukazivao prije donošenja Zakona o porezu na dodanu vrijednost (Ekonomska politika za 1995. godinu) po kojoj se porez na dodanu vrijednost plaća na zalihe, tadašnje vlasti to nisu željele čuti. U godini uvođenja PDV-a naplaćeno je sedam milijardi kuna više poreznih prihoda temeljem općeg poreza na potrošnju nego godinu dana prije. „Mana s neba“ nije upotrebljena da se saniraju državne financije već su se povećala prava proračunskih korisnika. To je po mome mišljenju bila najgora mjera koja nam se je mogla dogoditi. Naime, oporezivati zalihe možete samo jednom, što znači da će se nakon potpune implementacije PDV-a smanjiti porezni prihodi upravo za veličinu oporezivih zaliha. Upravo zato je teško očekivati da će bilo koja zemlja trajno smanjiti poreznu presiju temeljem PDV-a. Pokušaj Velike britanije bio je tek nesretna epizoda, za razliku od Njemačke koja je povećala, ispravno, stopu PDV-a. Tako su tada nerazumni politički razlozi „posijali današnje proračunske“ probleme koji su potom eskalirali.

1999. godine hrvatsko je gospodarstvo ostvarilo smanjenje BDP-a iako manje od 1% ali ipak znakovito. Naime, kao što je bilo za očekivati uvođenje PDV-a obično prati dinamiziranje inflacije. Da se to ne bi dogodilo „dogovoreno“ je i ostvareno smanjenje kreditne podrške gospodarstvu u toj mjeri da je stanje kredita u 1998. godini bio apsolutno manje od njihovog stanja na kraju 1997. godine. Međutim, iako se inflacija nije znatnije povećala, povećale su se cijene pri proizvođačima.

2000. godine povećanje cijena pri proizvođačima rezultiralo je ukinućem zaštitne kamate na kapital. Ako je nešto bilo dobro u tadašnjem poreznom sustavu to je sigurno bio institut zaštitne kamate. Međutim, zbog zapravo zanemarivih poreznih prihoda, odrekli smo se vrlo snažnog instrumenta razvojne politike. Da je tome tako podsjetit ću da je već nekoliko godina deficit na računu dohotka, dio platne bilance, sve značajnija stavka. Zaštitna kamata osigurava povećanje stope samofinanciranja i, prema tome, smanjenje ovisnost gospodarstva o financijskom sustavu, što je posebno značajno ima li se u vidu da su poslovne banke internacionalizirane. Nadalje, ukoliko bi postojala zaštitna kamata na kapital inozemni investitori trebali bi najprije izdvojiti dio bruto profita za pokriće zaštitne kamate, a potom bi mogli, nakon plaćenog poreza na dobit, svoj profit iznijeti iz zemlje. Država bi izgubila dio poreznih prihoda ali bi se značajno povećala stopa samofinanciranja. U predstojećoj poreznoj reformi sigurno će se povratiti zaštitna kamata.

U razdoblju 2000. – 2003. godine inozemni dug je udvostručen od kojeg su svi imali koristi, ali kako kaže naš narod „od zelenog voća trnu zubi“ – olako podizanje kredita skupo će nas koštati.

I konačno, već su prošla gotovo dva mandata HDZ-a, inozemni dug je dosegao i prestigao BDP, bila su samo nastavk priče koju je „srušila“ kriza koju na njezinom početku nismo ni priznali. Sada smo tu gdje jesmo.

Stabilizacijsi program dio je današnjih svekolikih problema. I koliko god to zvučalo nevjerovatno danas je fiksni tečaj kune temeljna stabilizacijska poluga hrvatskog gospodarstva. Drugim riječima eventualno (ne)željeno načuštanje fiksnog tečaja imalo bi katastrofalne posljedice od kojih nije najgora vjerojatna hiperinflacija.

Tijekom 1994. godine trebalo je započeti prilagođavanje tečaja tadašnjeg hrvatskog dinara, odnosno kune sukladno marginalnim promjenama produktivnosti rada hrvatskog i njemačkog gospodarstva. To se nije dogodilo. Što više u svojoj nerazumnosti omogućili smo brojne valutne klauzule pa umjesto da vezivanje nacionalne valute za mraku, odnosno euro pokaže i dokaže stabilnost nacionalne valute mi smo uveli tečajni rizik od kojih je rizik švicarskog franka najpoznatiji.

Kako stvari stoje sutra će biti tmurnije od danas kao što je danas tmurnije od jučer.